

Dr. Dezső György

RÖVID HOZZÁSZÓLÁS A MET IRÁNYELVEIHEZ

Tisztelt Kolleginák és Kollégák!

A MET irányelvei címmel, Alapvetések és Tézisek alcímekkel, a Választmány előzetes észrevételeit is magába foglaló írást kaptam, melyhez egyik címzettként hozzászólásomat kérik. A megküldött anyagot elolvastam, és lerövidített véleményem az alábbi.

1. A MET Választmány kísérő levele szerint a vitaanyagban foglaltak célja, hogy elfogadása esetén a szakmai viták során sikerüljön *„konszenzust kialakítva, közös nevezőre jutnunk”*. Az eddigi konszenzushiány okát a Választmány abban látja, *„hogy nem fektettük le azokat az alapelveket, amelyeket a többség elfogad”*. Nos, véleményem szerint az alapvető bajok már itt, a célkitűzés, és az ahhoz rendelt eszközrendszer megválasztásakor kezdődnek. Itt nyilvánvalóan szakmai témákban folyó racionális, érvelő vitákról van szó, amelyek sikerességének per definitionem nem feltétele egymás meggyőzése, vagy egy konszenzusos végeredmény kialakítása, hanem a valóság, vagy a valóságos helyzet minél tökéletesebb felderítése. Elképzelhető-e, hogy a kritikai felvetésekkel és bizonyításokkal operáló szakmai vitát szavazással döntenek el? Nyilvánvalóan nem. Hogy ne csak szigorúan egy ideáltípusban gondolkozzunk: egy-egy összetett energetikai probléma vizsgálata során tudományos vitákra is sor kerülhet, amelyekben mindig az állítások bizonyítása vagy cáfolata a vita célja. Elképzelhető-e egy tudományos kérdés megválaszolása konszenzusos¹, vagy (le)szavazásos alapon? Nyilvánvalóan nem. Mindezek alapján már a MET Elnökség célkitűzése is alapjaiban hibásnak mondható, hiszen olyan keresését tűzi ki célul, ami nem is feltétele egy konstruktív szakmai vitának, ill. olyan kérdések újbóli felvetését akarja kizárni, amelyeket tudományos eszközökkel soha senki nem bizonyított. Ráadásul a MET egy társadalmi szervezet, működése során nincs döntési kényszerben, ezért nem is különösen indokolt egy bármilyen áron, akár az emberi alapértékek megsértése árán kikényszerítendő konszenzus. Ezzel szemben a MET vitái zömében a közpénzekből megvalósuló projektek, vagy közpénzeket érintő szabályozások körül zajlanak, egy demokratikus államberendezkedés esetében pedig különösen indokolt a civil ellenőrzés, ehhez pedig éppen a racionális vita kritikus kérdésfelvetései jelentik a leghatékonyabb módszert.

A racionális vitának megvannak az ismert szabályai² (csak megjegyzem, hogy ennek első pontja a véleménynyilvánítás szabadsága volna), ennél fogva sokkal inkább azok megismertetésére, nemcsak a tagság, hanem a tisztségviselők általi betartására kellene a nagyobb hangsúlyt fordítani, mint a szabad gondolkodást és érvelést megerősítve fals konszenzusokat kikényszeríteni. A konszenzusra törekvés, ill. megoldás az érdekütközések esetén folytatandó egyeztetések, tárgyalások jellemzője. Normál esetben a MET, mint civil

¹ Ha egy heliocentrikus és egy geocentrikus vitatkozik, és nem tudnak megállapodni, akkor azt a konszenzusos választ adják, hogy mind a Nap, mind a Föld a Hold körül kering? Ez kielégítő megoldása a nézetkülönbség feloldásának?

² Lásd pl. Frans H. van Eemeren - Rob Grootendorst - Francisca Henkemans Snoeck: Fundamentals of Argumentation Theory (Az érveléstechnika alapjai) Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey, USA, 1996., amit azután a szakirodalom széles körben átvett.

szervezet esetében ilyen tagok közötti üzleti, pártpolitikai, stb. érdekütközés (remélhetően) nem fordul elő, ezért kompromisszumra sincs szükség.

Véleményem szerint tudománytalan az a probléma megközelítés is, ami szerint ne lehetne az egyes kérdésekben újra és újra vitát nyitni. Az egyszeri és megmásíthatatlan döntések „elméletének” ellentmond a tudomány, a technika, a gazdaság és társadalom állandó változása, de maga a tudományfilozófia is. Ennek megfelelően éppen a célkitűzés fordítottja igaz, állandó kontroll alatt kell tartani minden korábbi álláspontot, mert nagy a valószínűsége, hogy a feltételek változása közepette a korábbi álláspont is módosul, ill. módosítani szükséges.

2. Az Alapvetések végletekig leegyszerűsített érveléssel olyan követelmény-, vagy szabályrendszert próbál meg a tagság részére kialakítani, ami számukra kvázi egy új tízparancsolatként követendő. Ezzel nagyon sok baj van. Csak jelzésszerűen:
 - Az energetikai kérdések társadalmi, közgazdasági beágyazottsága nagyságrendekkel bonyolultabb, semmint azt néhány odavetett mondattal, fogalommal, a minőségre, komplexitásra nem utaló skalár számmal (pl. nemzeti vagyon, pénzügyi mérleg, pozitív pénzügyi szaldó, importkiadás, exportbevétel) ilyen statikusan le lehetne írni. Ez egyszerűen egy sosem volt igaz, ráadásul régen túlhaladott technokrata szemlélet, amellyel nagyjelentőségű, bonyolult döntések sikere nem alapozható meg.³ Örömteli, az ízlésnek megfelelő (bár ennek nincs jelentősége), ha a műszaki mellett a közgazdasági gondolkodás is szerves részét képezi gondolatainknak, döntéseinknek, csak ezt egy elvárt színvonalon érdemes és kell tenni. Ha a közgazdasági, és általában a társadalomtudományi gondolkodás túlságosan leegyszerűsítő, akkor az ezek alapján született megállapítások is inkább félrevezetőek lesznek.
 - Az alapvetések között például ilyenek olvashatók: „8. A MET tagjainak és tisztségviselőinek tevékenységében az IGAZSÁGOSSÁG, az ERKÖLCS és a társadalmilag hasznos TELJESÍTMÉNY jelenti a vezérlő elvet.” A csupa nagybetűs írásmód arra utal, hogy a szerzők-előterjesztők pontosan tisztában vannak, hogy milyen és kinek az igazságosságáról, erkölcséről és teljesítményéről van szó. De vajon milyen igazságosság, milyen erkölcs lehet az, amelyik – mint azt fentebb levezettem, egy a szakmai vitától idegen -, szavazásban (esetleg egy szavazattal) alulmaradt kisebbséget arra kötelez, hogy szakmai véleményét, meggyőződését, voltaképpen önmagát adja fel? Véleményem szerint öreg hiba az hinni, hogy egy kisebb-nagyobb közösségben választott tisztségviselő automatikusan a „legigazságosabb”, a „legerkölcösebb”, ennek megfelelően az ő igazsága, erkölce, stb. lesz a mértékadó, netán kötelező. A tapasztalatok alapján éppen a hatalomba beleszagoló gyalgó ember ilyen túlkapasai ellen találták ki a hatalmat kontrolláló liberális demokráciát.
 - „9. A MET működésében a tagok és választott vezetők személyes jogait és kötelezéseiket alávetik a közösség szolgálatának.” Egészséges ízléssel ilyen követelményeket legfeljebb

³ Ha pl. építünk egy a szükségesnél nagyon erőművet, vagy csak a szükségesnél korábban léptetjük be, akkor a GDP, a nemzeti vagyon stb. nőni fog, de ezek semmiféle garanciát nem nyújtanak pl. arra vonatkozóan, hogy mondjuk a jövőben ez a projekt korszerű, versenyképes, rentábilisan üzemeltethető, stb. lesz-e, és a feltételezett jövőn alapuló mindezen jelenlegi becsléseknek mi a bekövetkezési valószínűsége. Itt ugyanis csupa jövőbeli eseményről van szó, annak minden kockázatával, miközben a MET irányelvek technokrata módon erről említést sem tesz, technokrataként a jövőt olyan kiszámíthatóként kezeli, mint egy számtanfeladat megoldását. Megjegyzem, hogy egy kulturált társadalomban a MET irányelvekben leírtak jelentős része nem is a mérnöki, hanem a vállalkozói és/vagy a politikai kompetencia keretébe tartozik.

katonai vagy félkatonai, esetleg törvényen kívüli, illegális szervezetek támasztanak tagjaik számára. Azt gondolom, hogy egy liberális demokráciában, egy demokratikus civilszervezetben ilyen alapvetéseknek nincs helye, egy demokrata ilyen önfeladó, orwelli gondolatokat nem ír le, és nem fogad el, mert ez voltaképpen a többség demokráciája, ami más néven a többség diktatúrája.

3. A Tézisekben leírtakban a szerzők feltétel nélkül hitet tesznek a kialakult tényhelyzet, és a tervezett intézkedések mellett. Ez a semmi kétség, semmi aggály állapot (a Paks II. igen, az energetika államosítása igen, a vízenergia, benne Bős-Nagymaros lebegtetése, az eddigi lépések értékeléséről, a rezsicsökkentésről nagyvonalúan nincs szó, stb.) az autonóm értelmiséginél lojálisabb alaptermészetre utal. Érdekes módon ezekben a kényes kérdésekben híre hamva nincs azoknak a szigorú ellenőrzési követelményeknek, amelyekkel tele van az Alapvetések fejezet, itt csak a pártpolitikai marketingbe tartozó verbális magyarázatok találhatóak. Az alkotó mérnökök jól tudják, hogy pusztán már a mérnöki alkotások műszaki rész megoldásainak összehasonlító értékelése is egy igen bonyolult feladat, ezzel szemben a MET irányelvek a komplex mérnöki, közgazdasági és társadalompolitikai értékelését tűzik ki célul, aminek a részleteit, technikáját igen nagy érdeklődéssel olvasnám. Sajnos ilyen módszer ez ideig még a magyar nemzetgazdasági tervezésben sem ismert.
4. A MET irányelvek szerzőinek véleményével ellentétesen, más a véleményem az államosításról (is). E témában ezúttal csak két dolgot említek.

Az első a kockázat kérdése. Majd mindenki szeret dönteni, különösen más dolgában, más kontójára, mert a döntés kínját, és persze a következményeit nem neki kell állnia. 1973 óta az energetikában csak a meglepetés állandó, felgyorsultak az események, gyors paradigmaváltások követik egymást, drasztikusan lerövidültek a szakterületünk „Kondratyef ciklusai”. Mindezek járulékos befagyott költségeket, károkat okoznak, és ezeket a költségeket valakinek le kell nyelnie. Ha államkapitalista megoldásban gondolkodunk, akkor az állam, ha magánbefektetőkben, akkor a privát tulajdonos. A különbség tehát, hogy ki vállalja a kockázatot, és annak árát.

Vannak, akik a magántulajdon profitjától féltik a társadalmat, pedig a profit – megfelelő szabályozás esetén -, az eredményes gazdálkodás jele, és ahogy Churchill is mondta: nem a profitot kell szégyellni, hanem a veszteséget. De vajon megoldja-e a problémát, ha állami kézben, netán nonprofit működésben oldjuk meg az energiatermelés, elosztás, stb. feladatait? Aligha kétséges, hogy ilyenkor az energetika fokozottan a párt- és kormánypolitika eszköztárába kerül, a politikai harcban pedig minden eszközt, különösen a felületes szemlélőnek kedvezőnek tűnőket bevetnek, mint azt a valóságban magunk is folyamatosan tapasztalhatjuk. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a szavazatszerző intézkedések, döntések (gázár befagyasztás, távhő ÁFA csökkentés, rezsicsökkentés, stb.), bizonyosan kicsúsznak a racionális gazdálkodás, és a gazdasági optimum köréből, vagyis a közjóként tálalt látszólagos népszerű intézkedések árát a társadalom kamatostól fizeti meg externális költségek formájában.

A gazdaságban vannak monopol kínálati és keresleti pozíciók. A nemzetgazdaságilag helyes gondolkodás azt mérlegeli, hogy a versenyhelyzet, és a versenyhelyzet megteremtésének többletköltsége jobban segíti-e az árak csökkentését, mint egy ellenőrzött monopólium. Nálunk ez (is) másképpen van. Nálunk a törvényeket a piaci monopol szereplők maguknak írták, és ameddig csak lehetett, a monopolhelyzetet stabilizálták/ják.

Összefoglalva: az a véleményem, hogy az érvelő vitáknak örülni kell. A sokoldalú és okos érvelés közelebb visz minket a reális helyzetmegismeréshez, az ésszerű megoldásokhoz, és bonyolult ügyekben nem ismert ennél kreatívabb és célravezetőbb módszer. Egyre nyomorultabb helyzetünkön, fásult közéletünkön⁴ csak rontana, ha még ez a szellemi szabadság is eltűnne. Valós feladat az egyén identitásának feltétlen tiszteletben tartása, és a közösségi döntéshozatal valós problémájának megoldása, de ezt sokkal szofisztikáltabb, eurokonformabb módon kell megoldani, mint azt a szétküldött tervezet megkísérli.

Hozzájárulok, hogy hozzászólásomat a MET honlapján közzétegyék. Fenti álláspontommal kapcsolatban felmerülő minden jó szándékú és nem jó szándékú észrevételt, kritikát szívesen fogadok, és kész vagyok azokra érvelő választ adni.

Budapest, 2014. 10. 10.

⁴ Jól jellemzi a helyzetet, az az ismert, és lehangoló tapasztalat, hogy a praktizáló tervező és szakértő mérnökök számára kötelező Magyar Mérnöki Kamara tagság csak kb. 2...3 %-ában vesz részt a kamarai közéletben, és még a szavazásokon is csak körülbelül ilyen arányban nyilvánítanak véleményt.